

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Brasilien 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Konstitutionen från 1988 förbjuder diskriminering och ger alla likhet inför lagen. Brasilien är anslutet till ett stort antal internationella MR-konventioner men tillämpning och uppföljning brister. Bristerna i efterlevnaden av de medborgerliga rättigheterna är allvarliga.

Brasilien gör framsteg inom ramen för mänskliga rättigheter, men det går långsamt. De största bristerna finns inom polisväsendet, kriminalvården och i efterlevnaden på lokalplanet.

Våld och brottslighet i form av mord, avrättningar, försvinnanden, överfall och rån förekommer i stor utsträckning och utgör allvarliga samhällsproblem i stora delar av landet. Marginaliserade grupper är värst drabbade av godtyckliga frihetsberövanden. Polisens våldsanvändning anges vara allvarligt problem och straffriheten är omfattande. Förhållandena i landets fängelser är undermåliga och våldsamma upplopp är vanliga, tortyr och annan inhuman behandling ska förekomma. Barnarbete och arbete under slavliknande former förekommer. Rättsstaten är etablerad men ofta svårtillgänglig och senfärdig.

Klara förbättringar har skett vad gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Arbetsmarknaden har utvidgats. Tusentals familjer har lyfts ur extrem fattigdom. Tillgången till vård har förbättrats, men såväl kvalitativa som kvantitativa brister kvarstår, särskilt i den offentliga vården. Skolgången är i princip öppen för alla och obligatorisk i nio år, men många barn har svårigheter att fullfölja skolan och analfabetismen är hög. Den sociala snedrekryteringen till universiteten missgynnar de fattiga. Levnadsstandarden har höjts under en utdragen ekonomisk uppgångsperiod, men inkomst- och resursfördelningen är fortfarande mycket skev.

För samtliga utsatta grupper kvarstår skyddsproblem och möjligheter att fullt ut tillvarata sina rättigheter, särskilt för afrobrasilianare och urfolk. Det ska finnas stora problem med våld mot kvinnor och barn, inklusive människohandel och sexuell exploatering.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Brasilien har ratificerat följande centrala konventioner avseende mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades 1992. Tilläggsprotokollen om enskild klagorätt respektive avskaffande av dödsstraffet är varken undertecknade eller ratificerade. Som ett av de frivilliga åtaganden Brasilien presenterade när landet fick en plats i FN:s råd för mänskliga rättigheter ingick att överväga en anslutning till protokollet om avskaffande av dödsstraffet. Den andra rapporten till konventionskommittén inlämnades 2005.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades 1992.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)* ratificerades 1969. Lagstiftning 1989.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* tillträdde 1984 och tilläggsprotokollet om enskild klagorätt ratificerades 2002.
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades 1989. Lagstiftning 1997. Tilläggsprotokollet om förebyggande av tortyr (OPCAT) ratificerades den 11 januari 2007 och infördes den 19 april 2007. En oberoende grupp för efterlevnad har tillsatts.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* tillträdde 1990 (lagstiftning samma år). De två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades 2004.

- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, ratificerades 1960 och det tillhörande protokollet från 1967 tillträdde 1972.
- Konventionen om funktionshindrades rättigheter undertecknades av Brasilien vid öppnandet i april 2007 och finns för närvarande som ett ratifikationsärende i kongressen.
- Konventionen om försvunna personer undertecknades av Brasilien i februari 2007 och har sänts till kongressen för ratifikation.
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)* ratificerades 2000. Lagförslag har ännu inte framlagts för kongressen.
- Den amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter med tilläggsprotokollen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och om dödsstraffets avskaffande har ratificerats. Landet erkänner artikel 62 i konventionen som ger Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter rättsutövning i alla frågor som rör tolkning eller tillämpning av konventionen.

Brasilien har under senare år besökts av flera av FN:s olika specialrapportörer och representanter. Dessa har numera en stående inbjudan att besöka landet. Brasilien rapporterar regelbundet till FN:s konventionskommittéer. I oktober 2005 granskades Brasilien av FN:s kommitté för mänskliga rättigheter. Kommittén uttryckte bekymmer över svårigheterna att tillämpa de mänskliga rättigheterna i delstaterna; den långsamma processen med att avsätta mark åt urfolken; bristen på ersättning till dem som blir avhysta, den låga representationen av kvinnor, afro-brasilianer och representanter för urfolk i beslutsfattande positioner; det utbredda polisvåldet samt situationen i fängelserna. Brasilien rekommenderades att vidta en rad åtgärder, särskilt inom rättsväsendet. I november besökte FN:s specialrapportör för utomrättsliga avrättningar, professor Philip Alston, Brasilien. Hans rapport väntas föreligga i mars 2008 och baseras på samtal i Rio de Janeiro, São Paulo och Pernambuco samt med regeringsföreträdare i Brasilia. Han mottogs på ett korrekt sätt och fick tillfälle att träffa alla företrädare enligt önskemål utom i Rio de Janeiro där delstatliga myndigheter (mest uppmärksammat guvernören själv) och lokala organ inte önskade träffa Alston. I december 2007 besöktes landet av Högkommissarien för mänskliga rättigheter Louise Arbour, som uttryckte stor oro över straffriheten i landet och över fångars bristande säkerhet.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

De avrättningar, mord och försvinnanden som förekommer i stor omfattning är inte sanktionerade av statsmakten, men polisens och militärpolisens överträdelser och kränkningar av mänskliga rättigheter är på många håll problematiska.

Förhållandena i fängelserna är en av huvudorsakerna till de återkommande upploppen. Samtliga 144 fängelser i delstaten São Paulo är överbefolkade. En avdelning av fängelsekomplexet i Maceió, Alagoas, har en kapacitet för 40 fångar men i november 2007 var 295 intagna där. Upproren mot fängelseförhållandena slås ofta ner med avskräckande våld (vid det senaste upploppet i Maceió dog fem fångar). Fångvaktarna saknar ofta erforderlig utbildning och tortyr, våld, psykisk misshandel och annan inhuman behandling förekommer i såväl häkten, fängelser som på ungdomsanstalter. Sällan hålls någon ansvarig för detta; skälen till detta är många, som att personalen håller varandra om ryggen, polisen inte tar upp anmälningar eller gör ofullständiga utredningar, åklagarna har invändningar och domstolarna överbelastade eller finner skäl att lägga ner mål.

Kvinnor utgör cirka sex procent av samtliga fångar, och närmare hälften av dem finns i fängelser för män, där det kan saknas hälsovård för kvinnor. Ibland saknas också kvinnliga vakter. Ett fall med en femtonårig flicka som placerades i ett mansfängelse i delstaten Pará och våldtogs vid upprepade tillfällen fick under året omfattande och fördömande uppmärksamhet i landet och slogs också upp i internationella medier.

Konstitutionen, samt en lag från 1997, förbjuder tortyr och anger hårda straff vid överträdelse, men trots detta förekommer tortyr och att fångar behandlas illa. Tortyrkonventionen trädde i kraft i Brasilien under året.

Arbete under slavliknande förhållanden förekommer i Brasilien. Se avsnitt 10. Det finns inga rapporter om att personer skulle ha utvisats från Brasilien till länder där de riskerar tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Regeringen publicerade 2007 en rapport om de hundratals politiska mord och försvinnanden av oppositionen under militärdiktaturen 1964-85. Rapporten har blivit ett viktigt steg för att erkänna brister i militärregimens metoder. Dock har de ansvariga för dåden ännu inte ställts inför rätta.

4. Dödsstraff

Dödsstraff i fredstid är avskaffat i Brasilien. Enligt internationella åtaganden kan det inte heller återinföras. Brasilien röstade för resolutionen om ett moratorium för användande av dödsstraff i FN:s generalförsamling den 18 december 2007 och hade stött förslaget vid behandlingen i tredje utskottet tidigare under hösten.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Enligt lag får endast den som blir påkommen på bar gärning, alternativt den för vilken en häktningsorder finns utfärdad, gripas. Trots detta rapporteras om godtyckliga frihetsberövanden eller kvarhållanden. Godtyckliga frihetsberövanden och allmänna trakasserier av polisen drabbar särskilt fattiga, mörkhyade och utbildade. Frihetsberövade ska upplysas om vad de står anklagade för och en rättsprocess ska inledas inom 45 dagar. På grund av överbelastning i domstolarna inleds inte alltid rättsprocessen i tid.

Det förekommer inga restriktioner för resor till och från Brasilien. Enda undantaget är att en förälder inte får lämna landet med sitt barn utan medgivande från den andra föräldern, liksom att barn under 18 år inte får resa utan föräldrarnas godkännande. De brasilianska medborgarna kan normalt erhålla pass utan besvär; underlåtenhet att rösta (vilket är obligatoriskt) kan dock leda till att man inte får pass. Vissa områden i Brasilien där urfolk bor får enligt reglerna endast besökas av utomstående med särskilt tillstånd.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Enligt konstitutionen från 1988 är alla lika inför lagen. Domstolarna och advokat kåren är självständiga i förhållande till den verkställande makten. Särskilda domstolar finns för poliser, militärer, arbetsmarknads- respektive valfrågor, ungdomar och familjeärenden. Bristen på personella, materiella och ekonomiska resurser resulterar i att rättssystemet ofta fungerar mindre tillfredsställande. Rättsprocesser pågår under lång tid. Mutor samt politiska och ekonomiska påtryckningar förekommer.

Enligt lag har alla åtalade rätt till juridisk rådgivning. Över 80 procent av de åtalade har inte råd att anlita advokat men enligt lag ska offentliga medel

bekosta juridiskt ombud i sådana fall. Många misstänkta brottslingar känner dock inte till sina rättigheter.

Enligt organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter döms proportionellt sett fler afro-brasilianare än vita i domstolarna. FN:s särskilde rapportör för domares och advokaters oberoende besökte Brasilien i oktober 2004 och pekade bland annat på behovet av snabbare processer och en högre representation av kvinnor, afro-brasilianare och personer ur de olika urfolken i rättsväsendet.

Det har skapats ett nationellt råd för skydd av vittnen i syfte att stärka rättsskyddet. Det finns sedan juli 1999 ett skyddsprogram för vittnen, men enligt uppgift har det inte nämnvärt hindrat dödshot mot människorättsförsvarare och vittnen.

Polisens våldsanvändning anges ofta som ett av Brasiliens största problem när det gäller mänskliga rättigheter. Det förekommer att individuella poliser på sin fritid ingår i medborgargarden i form av dödsskvadroner. Genom bland annat stöd från EU har särskilda polisombudsmän upprättats, dit allmänheten kan lämna klagomål. Däremot kan ombudsmännen inte själva utreda fall och de flesta ärendena blir utan åtgärd.

Brott mot de mänskliga rättigheterna kan numera leda till utredningar (från polisens sida ytterst motvilligt) och rättegångar på federal nivå, vilket välkomnas av enskilda organisationer för mänskliga rättigheter. Detta har dock hittills inte lett till någon påtaglig ökning av fällande domar.

Sedan början av 2007 har militär satts in för brottsbekämpning i Rio de Janeiros favelor (slumkvarter). Det sker på guvernören Sérgio Cabrals framställning efter ett antal attacker mot bussar i slutet av 2006 och många mord på poliser. Det är första gången på många år som militär används för polisiära uppgifter.

Straffbarhetsåldern i Brasilien är 18 år. Barn under denna ålder kan formellt sett inte dömas, men kan anvisas ungdomsvård. Det finns förslag i kongressen om sänkning av straffbarhetsåldern till 16 år och skärpning av straffen men de stöds inte av en majoritet. Presidenten har mycket tydligt motsatt sig en sänkning och rekommenderar alternativa åtgärder.

7. Straffrihet

Straffrihet utgör ett allvarligt problem i Brasilien. Det är inte ovanligt att de som begår kränkningar mot de mänskliga rättigheterna i Brasilien går fria. Detta gäller speciellt brott begångna av polis och fångvaktare. Rättssystemet har kritiserats för den utbredda straffriheten och frågan har berörts av flera parlamentariska utredningskommissioner, men inga avgörande förbättringar har skett.

Delstaterna Rio de Janeiro och Pernambuco leder ligan över delstater där flest personer dör till följd av våldsbrott. Pernambuco har även högst andel rättsfall som inte går till rättegång.

Medier uppmärksammar korruptionsskandaler, framför allt i samhällets toppskikt, och det förekommer en livlig debatt och analys av korruptionens konsekvenser. Det finns folkvalda på lokal, delstatlig och federal nivå som är misstänkta för korruptionsbrott, men så länge de är folkvalda åtnjuter de viss straffimmunitet. I kongressen finns ett särskilt etiskt råd som kan utreda och föreslå uteslutning av ledamöter och förbud att kandidera till och/eller uppbära offentliga ämbeten under ett visst antal år.

De nationella domstolarna har rätt att döma brasilianare för brott begångna i utlandet.

Brotten mot de mänskliga rättigheterna under militärdiktaturen 1964-85 har inte beivrats (en amnestilag tillkom 1979). Frågan uppmärksammas i medierna och av drabbade familjer men inga systematiska åtgärder vidtas för att nå uppgörelser och kompensation. Huvudintrycket är att perioden betraktas som historisk (jämför vad som sägs i sista stycket under punkt 3).

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Konstitutionen garanterar yttrande- och pressfrihet. Dagstidningar, TV-bolag och radiostationer är i huvudsak privatägda. Många koncessioner för radio och teve innehas av politiker, anhöriga till politiker eller bulvaner. Radio och teve är de viktigaste kanalerna för att nå ut till den breda allmänheten, då tidningsläsandet är lågt. Radiokanaler har protesterat mot att de enligt lag varje dag klockan 19 under en timme måste sända regeringens program "Voz do Brasil". Flera radiokanaler har i domstol utmanat lagen.

Journalistiken är undersökande och ofta kritisk mot beslutsfattare. Politisk censur är enligt lag förbjuden, men förhandscensur förekommer. Regeringen har till exempel krävt att det statliga statistikinstitutet förser regeringen med alla undersökningar 48 timmar innan de lämnas till media.

Journalistiskt arbete respektive arbete för frivilligorganisationer är inte alltid riskfritt. Det förekommer att undersökande journalister som fokuserar på korruption, organiserad brottslighet och polisbrutalitet får dödshot emot sig. Det händer även att till exempel miljöaktivister, försvarare av mänskliga rättigheter och andra som arbetar för skydd eller förändringar hotas, förföljs och dödas. De uppfattas ofta, inte minst av polis, som provokatörer. Ett uppmärksammat fall var mordet på den amerikanska missionären Dorothy Stang i februari 2005. 2007 dömdes den åtalade mördaren till 27 års fängelse. Appellationsdomstolen i Pará har emellertid upphävt domen och ny rättegång med nyutsedd jury kan eventuellt hållas tidigast i februari 2008.

Mötes-, förenings- och religionsfrihet garanteras också i konstitutionen och politiska och religiösa möten tillåts utan särskilt tillstånd. (Se mer om fackföreningar under punkt 10).

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Brasilien är en republik med federalt system, indelad i 26 delstater och ett federalt distrikt (där huvudstaden Brasilia ligger). Detta innebär att delstaterna agerar relativt självständigt. 1988 infördes en ny grundlag, som slutligen satte punkt för militärdiktaturen. Idag är demokratin konsoliderad och flerpartisystem råder. Presidenten, guvernörer, borgmästare liksom representanter till kongressen (senaten och deputeradekammaren) och motsvarande politiska institutioner på delstats- och kommunal nivå väljs i direkta val. De senaste valen (till president, guvernörer samt representanter till deputeradekammaren, 1/3 av senaten samt delstatsparlament) hölls i oktober 2006 och skedde under ordnade former och utan kritik.

Styrelseskicketts uppbyggnad liknar USA:s, med en verkställande makt (presidentämbetet), en lagstiftande makt (kongressen) och en dömande makt. Grundlagen från 1988 är mycket detaljerad vilket leder till att många nya lagar kräver konstitutionsförändringar och därmed stor uppslutning i kongressen.

Röstning är obligatorisk för medborgare över 18 år men inte för analfabeter och personer äldre än 70 år. Även medborgare mellan 16 och 18 år har rösträtt. Analfabeter kan enligt lag inte väljas till förtroendeposter. I teorin förekommer

ingen skillnad mellan kvinnors och mäns valbarhet, men andelen kvinnor i de politiska församlingarna är låg (se mer i avsnitt 14 Kvinnors rättigheter).

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Enligt officiell statistik är arbetslösheten i slutet av året 8,2 procent (av de personer som tillhör arbetsmarknaden formellt, det vill säga har arbetsbok; egentligen gäller siffran sex storstadsregioner). Andra källor uppger siffror kring femton-sexton procent för hela landet av personer i arbetsför ålder. Ett stort antal personer arbetar i den informella sektorn. Minimilönen är 380 brasilianska real (BRL) sedan den 1 april 2007, vilket i runda tal motsvarar 1 370 svenska kronor. Enligt statlig statistik tjänar mer än var fjärde arbetstagare endast minimilönen eller mindre.

Arbete under slavliknande förhållanden förekommer i Brasilien, trots att detta är förbjudet. Internationella arbetsorganisationen (ILO) uppskattar att minst 25 000 människor varje år lever under slavliknande förhållanden i Brasilien. Slavarbete är *alltid*, enligt ILO, kopplat till människohandel inom landet. Kampanjer mot slavarbete har förekommit under senare år. Under 2007 har hittills 4 139 personer fritagits ur slavarbete efter 166 inspektioner (främst på stora lantegendomar) enligt arbetsministeriets statistik. Närmare sex miljoner BRL har utdömts i böter. Siffrorna är jämförbara med närmast tidigare år. Inspektionsgruppen (Quadro móvel) arbetar under svårt tryck och blir ofta utsatt för hot. Mörkertalen är stora. Illegala invandrares arbete i bagerier, tvätterier och småindustrier har inte närmare följts upp. Barnarbete förekommer (se avsnitt 15 Barnets rättigheter).

Diskriminering på arbetsplatserna är förbjuden enligt lag. Sexuella trakasserier på arbetsplatsen är dock endast förbjudna om en överordnad utsätter en underordnad för dem.

Det är tillåtet för alla utom militärer (dit hör även flygledarna), vissa delar av poliskåren samt brandmän att ansluta sig till fackförbund och att strejka. Fackföreningsrörelsen är väl etablerad i de delar av Brasilien som är högindustrialiserade. I genomsnitt är sexton procent av alla löntagare fackföreningsanslutna. Lagstiftningen är föråldrad och tillåter till exempel inte konkurrerande fackförbund inom samma geografiska område men däremot uttag av avgifter till facket även av icke medlemmar. Det förekommer att

fackligt aktiva, i synnerhet på landsbygden, utsätts för hot, trakasserier och mord.

Arbetsförhållandena varierar från företag till företag men enligt lag får ingen arbeta mer än 44 timmar per vecka (undantag för bland annat chaufförer). Det finns även lagar som reglerar rätt till ledighet, övertidsersättning, arbetsmiljöfrågor etcetera, men det görs inte tillräckligt för att övervaka att alla arbetsgivare lever upp till dessa. Situationen på landsbygden skiljer sig markant från storstadsregionerna.

Brasilien har ratificerat sju av ILO:s åtta centrala konventioner:

- Förbud mot tvångsarbete (konventionerna nummer 29 och 105)
- Förbud mot barnarbete (konventionerna nummer 138 och 182)
- Icke-diskriminering i arbetslivet (konventionerna nummer 100 och 111)
- Föreningsfrihet och förhandlingsrätt (konvention 98, men ej 87).

Brasilien har även ratificerat ILO-konvention 169 om urfolks rättigheter.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

I princip har alla medborgare tillgång till allmän hälso- och sjukvård, men i praktiken är resurserna ojämnt fördelade. Brasilien har i snitt 206 läkare per 100 000 invånare, att jämföra med 287 i Sverige. Standarden vid de allmänna sjukhusen är varierande och ofta undermålig. Den allmänna sjukvården är kostnadsfri. Patienterna betalar för läkemedel, vilka omfattas av prisreglering.

Enligt statistik från Världshälsoorganisationen WHO (2004) motsvarade hälsosektorn 8,8 procent av BNP. Hälsosektorn utgör 10,3 procent av statens totala budget. Den statliga andelen av de totala hälso- och sjukvårdskostnaderna i landet var 45,3 procent. Regeringen satsar på en utvidgning av den offentliga vården med över 60 miljarder BRL under mandatperioden och minst tre tusen nyanställda i vården. Huvuddelen (eller 24 miljarder BRL) av förslaget om förlängning av skatten på finansiella transaktioner (CPMF), som med endast tre rösters övervikt fälldes av senaten i december 2007, var avsedda att gå till hälsovårdssektorn. Regeringen söker nu alternativa finansieringsmöjligheter.

Brasilien har ett stort, uppmärksammat och framgångsrikt program för att behandla hiv-smittade personer, som till och med 2006 givit över 180 000 personer fri vård. Under 2007 fattades beslut om inköp av generiska mediciner, som medfört besparing i statskassan om minst en miljard BRL.

I landets mer avlägsna områden, på landsbygden och i Amazonasområdet, är det glest mellan läkare och sjukhus. Privata kliniker i storstäderna håller ofta hög kvalitet, men är dyra.

Den nuvarande presidenten Luiz Inácio Lula da Silva har gjort kampen mot hunger till en nationell angelägenhet av högsta prioritet genom det omfattande och övergripande anti-hungerprogrammet "Fome Zero", som även omfattar åtgärder på det sociala området.

12. Rätten till utbildning

Skolgång är, sedan februari 2006, obligatorisk i nio år. Cirka tre procent av barnen går inte i skolan. Många elever har svårt att fullfölja sin skolgång på grund av fattigdom, barnarbete, långa skolvägar, familjeproblem med mera. Flickor går i skolan i något högre utsträckning än pojkar. De offentliga skolorna är gratis, men skoluniform är obligatorisk och måste bekostas privat. Cirka tio procent av eleverna går i privat skola.

De statliga och avgiftsfria universiteten är ofta av mycket hög kvalitet. Det är vanligt att välbärgade elever först går i en privat grundskola för att sedan övergå till ett statligt avgiftsfritt universitet vilket missgynnar mindre bemedlade elever. Regeringen har genom ett nyskapat system för studiestöd försökt korrigera den värsta sociala snedrekryteringen till universiteten. Andelen afro-brasilianare på universiteten är påtagligt låg. Siffrorna är i stort sett statiska; på 20 år har ingen större förändring noterats.

Enligt officiell statistik är analfabetismen cirka tolv procent. Sannolikt är det en mycket större andel, enligt en undersökning är sex av tio brasilianare så kallat funktionella analfabeter, det vill säga de kan bara läsa och förstå rubriker och enkla, korta texter.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Brasilien har stora fattigdomsproblem och ojämlikheterna i samhället är mycket påtagliga. Å ena sidan lever 43 miljoner människor (av en befolkning på väl över 188 miljoner) i fattigdom. Å andra sidan lever minst lika många på västeuropeisk nivå med god utbildning, goda bostäder och bra arbete. Klyftan mellan rik och fattig är en av de allra största i världen. Fattigdomen är störst på

landsbygden, i norra och nordöstra Brasilien, bland brasilianare av afrikanskt ursprung samt bland kvinnor. De tio procent av befolkningen som har de lägsta lönerna tjänar tillsammans cirka 1,1 procent av de privata inkomsterna.

Ungefär var tjugofemte brasilianare lever i extrem fattigdom, det vill säga lever på mindre än en US-dollar om dagen. Detta är dock den lägsta siffran på många år då en kombination av stark ekonomi, låg inflation och relativt låga livsmedelspriser tillsammans med statliga transfereringsprogram har kunnat lyfta flera miljoner brasilianare ur fattigdom. Regeringens främsta program är *Bolsa Família* ("familjebidraget") som idag delas ut till över elva miljoner familjer. Bidraget kan vara upp till 120 brasilianska real i månaden (ungefär 400 svenska kronor). Enligt ett oberoende forskningsinstitut lever cirka 23 procent av alla brasilianare i fattigdom, det vill säga de lever på under 121 real per månad (cirka 403 SEK). För dessa har tillskottet varje månad en stor betydelse. Likaså har minimilönen stegvis höjts till nuvarande 380 BRL i månaden. President Lula har även givit bekämpning av hunger hög prioritet.

Den inre migrationen av fattiga från nordöst till storstädernas slumområden, "favelas", är en konsekvens av fattigdomen och en bidragande orsak till hemlöshet och många undermåliga bostäder, brist på social service och renhållning. Över hälften av befolkningen bor i tätorter.

Enligt FN:s senaste välfärdsindex (HDI) ligger Brasilien på 70:e plats av 177 länder.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Kvinnor och män har formellt samma rättigheter i Brasilien, men kvinnors politiska, ekonomiska och sociala inflytande är fortfarande långt ifrån jämställt med männens även om en långsam förbättring av kvinnans ställning pågår. Ojämställdheten har samma karaktärsdrag som fattigdomen. Detta har markerats på politisk nivå genom inrättandet av ett sekretariat för kvinnofrågor som sedan 2003 är knutet till presidentkansliet och leds av en minister. Alltjämt är andelen kvinnor mycket låg i politiken. Endast fem av 37 ministrar är kvinnor, tre av 27 guvernörer samt 416 av 5 562 borgmästare. I kongressen är endast nio procent av ledamöterna kvinnor. Detta trots att det finns en brasiliansk lag som stadgar att minst 30 procent av de politiska kandidaturerna

ska utgöras av kvinnor. I mars 2006 utsågs för första gången en kvinna, Ellen Gracie Northfleet, till ordförande för Högsta domstolen.

Enligt officiell statistik tjänar kvinnor 71,2 procent av männens löner.

Våld mot kvinnor är ett stort problem. Enligt WHO har 55 procent av alla kvinnor över 15 år utsatts för fysiskt eller sexuellt våld, de flesta av sin partner. I augusti 2006 infördes en ny lag mot våld mot kvinnor som ger en vidare definition av våld, ger utsatta kvinnor större rätt till skydd, ger möjlighet att utverka besöksförbud, initiera speciella domstolar samt skärper straffen för våld mot kvinnor. Dock har hittills endast en domstol inrättats i landet. Den nuvarande regeringen vill även häva det generella förbudet mot abort. Tillgången till mödravårdscentraler och center för informations- och preventivmedelsspridning är begränsad, i synnerhet i glesbygdsområden.

Handel med flickor och kvinnor förekommer såväl inom landet som från Brasilien. Det är framförallt unga kvinnor mellan 18 och 21 år som utsätts för människohandel. De är oftast ogifta, har låg utbildningsnivå samt är av afro-brasilianskt ursprung. Människohandeln har sålunda samma karaktärsdrag som fattigdomen i Brasilien. Regeringen har under senare år gett frågan hög prioritet och i oktober 2006 godkändes en nationell policy för att bekämpa människohandel. Under 2007 påbörjades FN:s internationella kampanj mot människohandel med olika projekt också i Brasilien. En nationell handlingsplan har utarbetats; den är i slutet av året föremål för beredning i samordningsministeriet (Casa civil) och väntas antas i början av 2008.

15. Barnets rättigheter

Brasilien har en mycket ung befolkning. Över 60 miljoner beräknas vara under 18 år. Barnen drabbas särskilt hårt av fattigdomen.

Barn utsätts för våld både inom och utanför hemmet. Aga är inte uttryckligen förbjudet. FN:s barnfond Unicef har beräknat att det varje dag dör 16 barn på grund av mord och våld. Förekomsten av gatubarn är fortfarande ett stort problem, liksom kommersiell sexuell exploatering av barn och handel med barn. Enligt FN:s särskilda rapportör för barnhandel, barnprostitution och barnpornografi är sexuell exploatering av barn, särskilt flickor, ett stort problem. Uppemot en halv miljon barn kan ha blivit utsatta.

Brasilien ratificerade FN:s konvention om barnets rättigheter 1990. Samma år tillkom en speciell lag för att skydda barn mot olika former av exploatering,

garantera rätten till liv, rätt till samlevnad med familj eller till eventuell fosterfamilj, samt rätt till utbildning. Särskilda kommunala nämnder har som uppgift att övervaka att lagen efterlevs, men endast hälften av kommunerna har sådana barntillsynsnämnder och enbart en tredjedel av de som finns uppges fungera på ett adekvat sätt.

Brasilien har accepterat att vara värd för den tredje världskongressen om sexuell exploatering av barn som kommer att äga rum i slutet av november 2008.

Barnarbete förekommer även om Brasilien varit framgångsrikt i att bekämpa det. Unicef räknar med att 2,7 miljoner barn mellan fem och sexton år arbetar. De flesta arbetar i jordbruken eller i privata hushåll. Många av de barn som arbetar missar skolgången, även om programmet *Bolsa familia* har bidragit till att öka skolnärvaron.

MR-organisationer uppmärksammar och kritiserar situationen i landets ungdomsfängelser. Barn kan hållas upp till fem dagar i arrest (som ibland är densamma som fängelset) innan de överförs till ungdomsanstalter (eller blir kvar i fängelset). På landsbygden blir de ofta kvar längre. Under denna tid kan våld och övergrepp förekomma. På anstalterna har de knapp tillgång till utbildning, vilket strider mot grundlagen. Det finns inte klara regler för isolering eller inlåst i cell och inte heller några tidsgränser för hur länge någon får hållas inlåst, ha fängsel, stå upp och så vidare. Flickor uppges ha sämre tillgång till hälsovård och rekreativsmöjligheter än fängslade pojkar.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Konstitutionen från 1988 tar sikte på att skydda och bevara urfolkens (indianernas) och afro-brasilianarnas kulturer. Samtliga grupper i samhället har därmed en rättslig grund för att utöva sin kulturella och religiösa egenart.

Brasilianare med afrikanskt ursprung utgör 43 procent av Brasiliens befolkning. Afro-brasilianarna har historiskt sett utsatts för diskriminering och det finns ett starkt samband mellan etniskt ursprung och fattigdom. Afro-brasilianarna tillhör fortfarande det fattigaste skiktet i samhället med låg utbildning, låga inkomster och stor arbetslöshet. Afro-brasilianarna är starkt under-representerade på beslutsfattande poster och inom högre utbildning. Skillnaderna är ännu större om man endast ser till kvinnorna. FN:s

specialrapportör om rasism besökte Brasilien i oktober 2005. Hans rapport presenterades i april 2006 och i den konstateras att rasism är vanligt förekommande i Brasilien. Rapporten innehåller stark kritik mot att för litet görs av delstatliga och kommunala instanser för att komma till rätta med diskrimineringen. Specialrapportören konstaterar vidare att det förefaller råda straffrihet för rasistiska brott. Han tar särskilt upp situationen för afro-brasilianare som lever i så kallade *quilombos*, samhällen som grundades av slavar som rymt. Rapporten kritiserar också polisens våld mot urbefolkningar och ungdomar av afro-brasilianskt ursprung.

I kongressen finns för närvarande flera förslag om kvotering för personer med afro-brasilianskt ursprung och i viss mån tillämpas redan kvoter vid offentliga anställningar, upphandlingar och vissa federala universitet.

Brasilien ratificerade 2002 ILO:s konvention 169 om urfolkens rättigheter. Uppskattningsvis finns något över 700 000 indianer varav runt hälften bor inom sina ursprungliga områden. De är spridda på cirka 200 folkgrupper med nästan lika många språk. De har ett begränsat politiskt inflytande och blir ofta diskriminerade socialt och i arbetslivet. Många urfolks isolerade läge begränsar tillgång till utbildning och hälsovård. Det förekommer att barn bland urfolken dör av svält.

Trots konstitutionens skrivningar om urfolkens rättigheter efterlevs de sällan i praktiken, i synnerhet inte på regional nivå. Stora områden har avsatts för urfolk, totalt sett en yta motsvarande ungefär Tysklands. Konfrontationer mellan indianer och storgodsägare, guldgrävare, sojaböndlare eller småbrukare (för att inte tala om polisen) är vanliga. Amnesty International rapporterar att indianer utsätts för mord och trakasserier och att lokala myndigheter gör för litet för att hindra detta. Den federala myndigheten FUNAI, som har till uppdrag att bevara indianernas rättigheter, är svag och har problem med korruption och får stark kritik i specialrapportörens rapport. Rätten att äga mark är en av de största källorna till konflikt. Aktivister på landsbygden som agerar för jordreformer, ofta genom illegala aktioner, utsätts för våld, hot, trakasserier och politisk förföljelse.

I april 2007 samlades över tusen ledare och representanter för urfolk i Brasilia under fyra dagar i vad som kan kallas urfolkens generalförsamling. President Lula tillkännagav beslut om avgränsning av sex områden samt att ytterligare sju områden var föremål för avgränsningsbeslut. En nationell kommission för urfolksfrågor tillsattes samtidigt.

En kommande lag om mineral- och gruvrättigheter inom urfolksområden bereds inom justitie- och gruvministerierna utan deltagande eller hörande av representanter från eller för de skyddade områdena, inte heller från FUNAI.

Takten i avskogningen har minskat, under de två senaste åren med över 50% motsvarande 430 miljoner ton koldioxid. Trots vissa ingrepp bevaras skogen bäst i de områden som reserverats för urfolk.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Diskriminering av homosexuella, bisexuella samt transpersoner (HBT) är inte uttryckligen förbjudet på federal nivå i Brasilien, men omkring hälften av de brasilianska delstaterna har lagstiftat om förbud mot denna typ av diskriminering.

Diskriminering förekommer i förhållande till militärtjänstgöring, som enligt militärkodex inte godkänner rekrytering av HBT-personer. Våldsbrott och trakasserier mot HBT-personer förekommer fortfarande i alarmerande utsträckning. Officiell och uppdaterad statistik på området är bristfällig. Enligt den brasilianska organisationen för HBT-personer, Associação Brasileira de Gays, Lésbicas e Travestis (ABGLT), förekom 159 mord med homofobisk bakgrund under 2004.

Sedan mitten av 1990-talet har grupper från det civila samhället mer öppet kämpat för HBT-personers rättigheter, med ABGLT som paraplyorganisation. Homofobin är dock fortfarande stark i delar av det brasilianska samhället, bland annat inom vissa religiösa grupper. HBT-personers rättigheter har stärkts sedan 2005 då programmet "Brasil Sem Homofobia" lanserades. Programmet syftar till att stärka både den offentliga sektorns och det civila samhällets arbete mot homofobi och tillvaratagande av HBT-personers rättigheter. HBT-personer uppmanas att anmäla trakasserier och hatbrott som riktas mot dem på grund av deras sexuella läggning och könstillhörighet och i São Paulo har en särskild polisstation upprättats för att följa upp denna typ av hatbrott. Programmet innehåller även utbildningsinsatser för att öka skolelevs kunskaper om HBT-personers rättigheter och från utbildningsministeriets sida finns krav på att alla landets skolor ska motarbeta fördomar mot HBT-personer.

Samkönade par kan ej ingå äktenskap, men kan genom civilrättsliga avtal ingå partnerskap. Partnerskapet ger dock inte samma juridisk status som ett äktenskap i frågor kring t.ex. arvsrätt eller änkepensioner. Ett förslag om en

starkare partnerskapslag har väntat på behandling inom kongressen sedan 1996, men enligt ABGLT motsätter sig starka intressen att ett avancemang i frågan. I vissa delstater har HBT-personer ett mer uttalat skydd mot diskriminering samt rätt att överta vissa försäkringsförmåner i samband med dödsfall. Ett fåtal delstater har även godkänt att samkönade par adopterar, någonting som inte uttryckligen möjliggörs men heller inte förbjuds enligt federal lag.

18. Flyktingars rättigheter

Den brasilianska regeringen samarbetar med FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) och har aldrig vägrat att ta emot en flykting som fått asylstatus av UNHCR. Flyktingar i landet uppgår till över 3 400 från sammanlagt 69 olika länder, de flesta eller närmare 80% från Afrika (bland annat Angola, Liberia, Rwanda och Sierra Leone), nära hälften av flyktingarna är barn och ungdomar, en femtedel av familjerna har en kvinna som huvudman. Under 2007 har palestinska kvotflyktingar tagits emot samt ett stort antal irakier.

Brasilien ger asylsökande rätt till undervisning i portugisiska, fri sjukvård och full rörelsefrihet (men koncentrationen är stor till storstadsområdena). Ofta får de temporära arbetstillstånd. FN:s rapportör om rasism, påpekar dock i sin rapport att asylsökande och flyktingar behandlas illa vid gränskontroller in till Brasilien, att flyktingar har summariskt avvisats utan asylprövning och att vissa flyktingar i Brasilien möter samma typ av rasistisk diskriminering i Brasilien som afro-brasilianare.

Vid gränsen mot Colombia lever ytterligare cirka 4 000 personer som är på flykt undan FARC-gerillan, uppger UNHCR. Dessa personer finns i de flesta fall illegalt i Brasilien och har inte ansökt om asyl. Detsamma gäller för bolivianer och i mindre utsträckning för medborgare i andra gränsländer.

I samband med panamerikanska spelen i Rio i juli 2007 hoppade två kubanska boxare av. Efter några dagar återfördes de till Kuba. Det klarades aldrig ut om de båda idrottsmännen hade klart för sig vilka rättigheter som gällde för dem eller om de utsattes för påtryckningar av oegentligt slag.

19. Funktionshindrades rättigheter

Det finns en omfattande lagstiftning som reglerar funktionshindrades rättigheter. Organisationer som arbetar för funktionshindrades rättigheter anser i allmänhet att tillräcklig lagstiftning finns, men påpekar att funktionshindrades

rättigheter ofta inte betraktas som en fråga om mänskliga rättigheter. Många funktionshindrade känner inte till sina rättigheter och har svårt att ställa krav på sin delstat eller kommun. Klasstillhörigheten är i praktiken avgörande för den funktionshindrades möjlighet att åberopa sina rättigheter.

Funktionshindrade är ofta fattiga då de har svårt att hitta försörjning.

Funktionshindrade utgör endast två procent av arbetskraften. Därtill är 1,5 miljoner funktionshindrade arbetssökande. Många sociala projekt tar inte hänsyn till att det finns funktionshindrade bland de fattiga.

Enligt brasiliansk lag har funktionshindrade och förståndshandikappade rätt till arbete. Det existerar en kvotering innebärande att minst fem procent av de utlysta tjänsterna inom den offentliga sektorn ska kunna besättas av personer med funktionshinder. Företag med fler än hundra anställda måste enligt lag anställa minst två procent funktionshindrade. Federala regeringen avsätter medel för dem som inte har möjlighet att arbeta genom att ge bidrag motsvarande halv minimilön. För funktionshindrade som arbetar, men får lägre lön än minimilönen, träder den federala regeringen in så att summan blir en hel minimilön.

Sedan 2004 finns ett dekret som föreskriver ökad tillgänglighet, inte bara i fysisk bemärkelse utan även för att tillgodogöra sig information, i kontakter med myndigheter etcetera. Enligt aktuell statistik kan tre fjärdedelar av Brasiliens kommuner erbjuda undervisning till barn med särskilda behov. Motsvarande siffra i nordöstra Brasilien är endast 55 procent.

På senare år har åklagarämbetena tagit en allt aktivare roll för att bevaka och hävda funktionshindrades rättigheter.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det finns många enskilda brasilianska organisationer som arbetar med människorättsfrågor och som tar upp dessa frågor med regeringen. De flesta är specialiserade på teman eller verkar i vissa regioner, men det finns också flera paraplyorganisationer som arbetar över hela landet, bland annat med situationen i överfulla fängelser, gatubarnsproblematik, polisövergrepp, straffrihet med mera.

Tillsammans med de internationella enskilda organisationerna som verkar i landet utgör de viktiga lobbygrupper, men deras arbete är inte alltid helt ofarligt. Aktivister för mänskliga rättigheter, advokater som åtar sig fall och

andra som anses störa ordningen riskerar förföljelse, hot och trakasserier. Mord på försvarare av mänskliga rättigheter förekommer.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Sverige (Sida) bidrog under 2006 och 2007 med medel till GIFT-projektet mot människohandel som drivs av det brasilianska justitieministeriet i samarbete med FN:s kontor mot droger och brott (UNODC).

Sida finansierar även olika aktiviteter som enskilda organisationer genomför i Brasilien, till exempel ett regionalt program som Rädda Barnen driver för barnens rättigheter, insatser för facklig utveckling i regi av LO-TCO biståndsmyndighet respektive Olof Palmes Internationella Center samt samarbeten med organisationer för funktionshindrade som SHIA (Svenska handikapporganisationers internationella biståndsförening) arbetar med.

Brasilien är part i flera bilaterala samarbetsprogram på människorättsområdet. EU-kommissionen driver flera projekt för mänskliga rättigheter i utvecklings-samarbetet med Brasilien. EU-ambassaderna har under 2007 genom de lokala ordförandeskapen gjort framställningar om dödsstraffet, människohandel och skydd för försvarare av mänskliga rättigheter.

Ett flertal internationella organisationer har kontor i Brasilien och bedriver arbete i frågor om mänskliga rättigheter, däribland ILO, FN:s barnfond UNICEF, FN:s kvinnofond UNIFEM, FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur UNESCO samt UNODC med flera.

Brasilien dömdes 2006 för första gången i ett mål vid den Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter.

Brasilien sitter i FN:s råd för mänskliga rättigheter till 2008 som en av 47 representerade medlemsstater.